

УДК 330.1/338.4

В. Ф. Шукалович,

к. е. н., доцент кафедри аналізу і статистики, докторант, Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

АНАЛІЗ РИНКОВИХ ФАКТОРІВ ВЕРТИКАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЛАНЦЮГУ ФОРМУВАННЯ М'ЯСНОЇ ПРОДУКЦІЇ

V. F. Shukalovych,

Phd Economics, Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr

ANALYZING MARKET FACTORS FOR VERTICAL INTEGRATION IN A MEAT FOOD SUPPLY CHAIN

На основі дослідження динаміки розвитку ринків яловичини, свинини, курятини, ковбасних виробів, цінової ситуації в ланцюгу їх формування від сільськогосподарського підприємства до роздрібною мережі визначено передумови для формування вертикальних інтеграційних процесів. Ідентифіковано основні тенденції та структурні пропорції ринку продукції м'ясопереробки.

On the base of investigation of market dynamic for beef, pork, chicken meat and sausages, price situation in a value chain from agriculture enterprise to retailer, the preconditions for vertical integration are determined. Main trends and structural proportions of market for meat food are identified.

Ключові слова: яловичина, свинина, ковбасні виробы, ланцюг формування вартості, вертикальна інтеграція, ринок.

Key words: beef, pork, sausages, value chain, vertical integration, market.

Постановка проблеми. Розміри ринків продукції агробізнесу кількісно характеризують межі економічної системи агробізнесу та визначають розміри споживання в грошових та натуральних показниках, за перерозподіл якого конкурують виробники продукції на різних ланках продовольчого ланцюга. Відтак, зниження або розширення ринків продукції та її складових створюють безпосередній тиск на перебіг організаційних та структурних перетворень в ланцюгах формування продукції, що є системами нижчих рівнів, сприяють або ні формуванню процесів вертикальної інтеграції. В даному контексті дослідження динаміки розмірів ринку, його структуризації, цінових параметрів на кожному з рівнів м'ясопродуктового ланцюга дозволяє визначити потенціальні зони виникнення вертикальної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження ринкових факторів в ланцюгу формування м'ясної продукції здійснюється Л. Баль-Прилипка [1], Р. Логошею [3,4], О. Азарян [6], Рудич О.О. [9], Шуст О.А. [10], В. Бойко [2], та ін. Автори вказують на загальні тенденції ринку свинини, яловичини, ковбасних виробів, визначають проблемні питання пов'язані із зростанням імпорту продукції, зменшення частки дрібних виробників та їх кількості на противагу збільшення частки великих виробників. Акцент робиться на незбалансованості відносин між сільськогосподарськими виробниками сировини, переробниками м'яса та підприємствами роздрібною торгівлі. Разом з тим, питання впливу вказаних процесів на можливості виникнення інтеграційних процесів та роль вертикальної інтеграції в них не розглядається.

Результати дослідження. Аналіз обсягів ринків м'яса яловичини та свинини показав його звуження в період із 2004 по 2012 рр. (рис. 1) Тенденції до розширення ринків м'яса яловичини та свинини в 2004-2008 рр. відбувались на фоні різкого звуження зовнішніх ринків та стрімкого розвитку внутрішнього. Дані тенденції були зумовлені впливом макроекономічних факторів і, зокрема, зниженням валютного курсу до 4,50 грн./дол. Дане явище при незмінності гривневих доходів населення та розширення імпорту відносно дешевої іноземної м'ясної сировини сприяло збільшенню споживчої доступності даної продукції та попиту на сировину м'ясопереробними підприємствами.

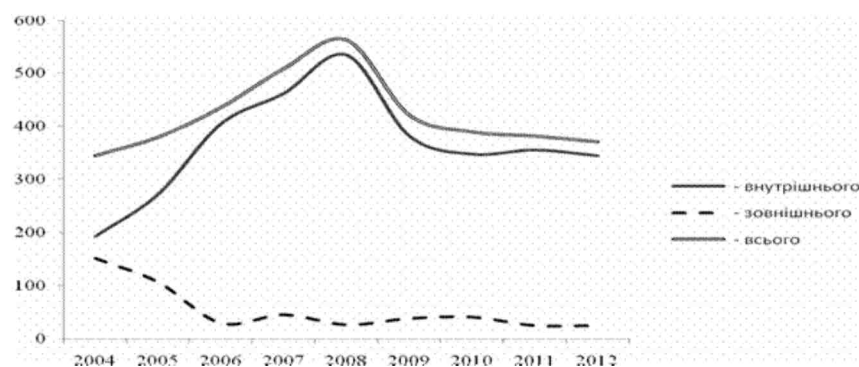

Рис.1. Динаміка ринків збуту м'яса яловичини та свинини, тис т.

Джерело: власні розрахунки на основі даних Держкомстату України та FAO

Проблеми із закриттям зовнішніх ринків збуту м'яса свинини та яловичини пов'язаних, в тому числі із зростанням вартості вітчизняної продукції в доларовому еквіваленті, були компенсовані набагато вищими темпами розширення внутрішнього ринку в 2005-2008рр. Даний період став ключовим у розширенні

виробничих потужностей, удосконалення технологічних процесів внаслідок притоку іноземних інвестицій в галузь, розширенню ринку кредитування в Україні. Проведені розрахунки засвідчили, що об'єми внутрішнього ринку за даний період зросли по яловичині в 2,5 рази, по свинині – в 2,9 рази (рис. 2).

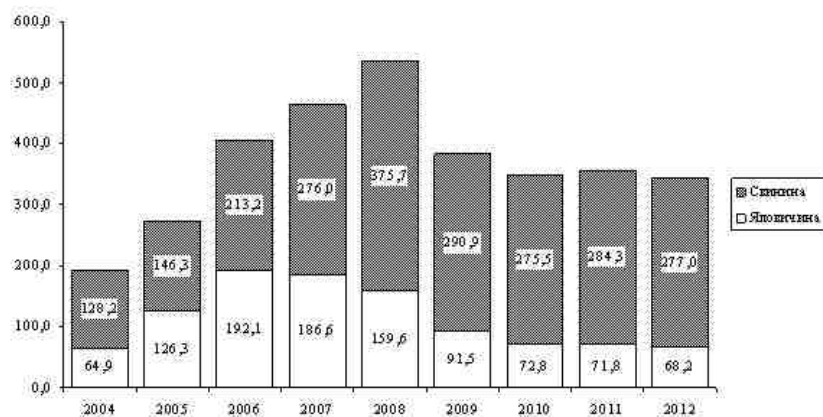

Рис. 2. Динаміка розмірів внутрішніх ринків яловичини та свинини за 2004-2012рр, тис. т.

Джерело: власні розрахунки на основі даних Держкомстату України

Надалі спостерігається звуження ринків збуту даних видів продукції та їх стабілізація на рівні 277-291 тис. тон по свинині та 68-73 тис. тон по яловичині. При цьому слід зазначити про загальне зростання внутрішнього ринку даних видів продукції відповідно на 3,5% та в 2,3 рази. Порівняно із 2004р. Серед позитивних характеристик динаміки зміни ринків є зниження зовнішньої компоненти, а отже підвищення його «керованості» та відповідне зниження ризиковості.

Ринок курятини для її виробників підтвердив загальносвітове його реноме як м'яса номер один для споживання. Інтенсивне залучення технологій та інвестицій в даний сектор завдяки валютній політиці держави, дозволило знизити собівартість продукції, сприяло розширенню даного ринку незважаючи на кризові явища в Україні.

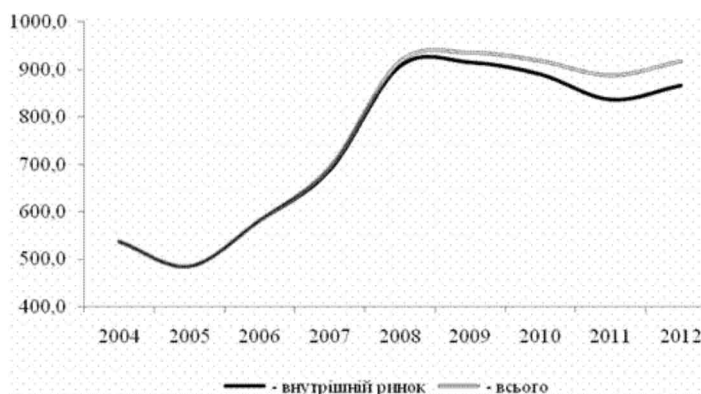

Рис. 3. Динаміка ринку курятини в Україні, тис. т

Джерело: власні розрахунки на основі даних Держкомстату України та FAO

Як засвідчила динаміка за 2004-2012рр. ринок для даного виду продукції розширився на 70% порівняно із 2004р. Необхідно відзначити, що стрімкий розвиток ринку в 2004-2008 рр. (на 72%) змінився поступовим та незначним його скороченням в 2009-2011рр (на 3%) і, насамкінець, зростанням в 2012р до максимального свого рівня - близько 916 тис. т. Визначальний вплив на дані процеси склали явища розширення виробництва, нижчі ціни порівняно з іншими видами м'яса, розвиток логістики, та спеціалізованих роздрібних мереж основних брендів «Наша ряба», «Гаврилівські курчата», «Пан курчак», «Курка чеботурка» та ін. Серед специфічних особливостей – нарощування експорту та розширення зовнішніх ринків збуту не лише близького зарубіжжя, але й країн ЄС.

Ринок ковбасних виробів, які знаходяться вище у продовольчому ланцюгу мав схожу динаміку. В 2004-2008рр він зріс на 3,2% до 347 тис. т., в той же час спостерігалось стрімке його зниження до 270 тис. т. в 2009 р. та поступове відновлення та стабілізацію на рівні 285-290 тис. т. в 2010-2012рр.

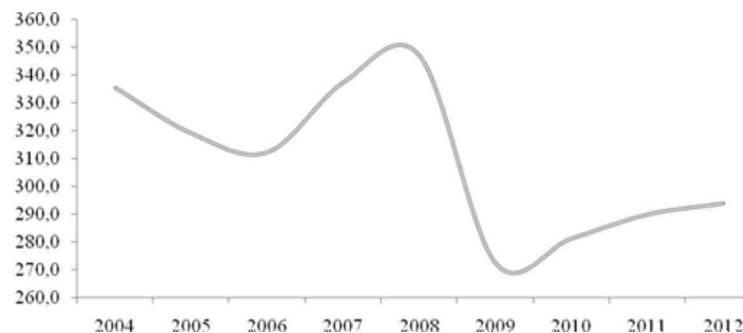

Рис. 4. Динаміка смності ринку для виробників ковбасних виробів, тис. т.

Джерело: власні розрахунки на основі даних Держкомстату України FAO

Необхідно зазначити, що на відміну від ринків обробленого м'яса свинини та яловичини, ринок ковбасних виробів не відновився до рівня 2004 року, що необхідно пов'язувати із розширенням мережі роздрібної реалізації м'яса, в тому числі вертикально інтегрованими компаніями, (мережі спеціалізованих магазинів «М'ясна весна», «М'ясна точка» та ін.) розширення ринку курятини та витіснення з неї ковбасних виробів.

Дослідження цінових пропорцій на базі помісячної динаміки в ланцюгу формування м'ясної продукції засвідчила суттєве випереджаюче збільшення цін переробних та сільськогосподарських підприємств починаючи з вересня 2011р. порівняно із роздрібною мережею. На власне переконання це зумовлено комплексом факторів серед яких ключовими є посилення конкуренції серед великих роздрібних мереж, великою кількістю роздрібних точок, та, одночасно, оптимізацією логістики.

На базі індексів зміни цін за 2005-2012рр проведений трендовий аналіз та визначено лінійні залежності виду $y=ax+b$ (де коефіцієнт а показує усереднену тенденцію щомісячного зростання цін) (табл. 1).

Таблиця 1.
Лінійні тренди зміни цін в маркетинговому ланцюзі формування та реалізації м'яса та м'ясної продукції (базисний 2005р)

Рівень продуктового ланцюга	Рівняння лінійного тренду	Рівень апроксимації
Сільськогосподарське підприємство	$y=17,561x + 73,171$	$R^2=0,88$
Переробні підприємства 1 рівня		
- яловичина	$y=29,646x + 59,269$	$R^2=0,96$
- свинина	$y=18,846x + 77,877$	$R^2=0,75$
Переробні підприємства 2 рівня		
- ковбасні вироби	$y= 21,81x + 76,552$	$R^2=0,98$
Роздрібна мережа	$y= 16,809x + 85,032$	$R^2=0,93$

Джерело: власні розрахунки на основі даних Держкомстату України

Загальним підсумком оцінки трендів в маркетинговому ланцюгу формування і реалізації м'ясної продукції є порівняно вищі середні темпи зростання цін в переробному секторі (виробництві яловичини та свинини, ковбасних виробів), що безумовно веде до акумуляції вартості на даному рівні та, відповідно, вищих потенціальних можливостей у здійсненні вертикальної інтеграції.

Оцінка потенційних можливостей до виникнення вертикальних інтеграційних процесів буде більш точною при врахуванні динаміки кількості «гравців» на ринку. Відповідно до вже проведених досліджень забом худоби, виробництвом ковбас, випуском напівфабрикатів, консервів та інших м'ясних продуктів в Україні займаються більше 1394 підприємств та фірм, 80-85 з них – великі компанії. При цьому спостерігається тенденція скорочення загальної кількості підприємств. Кількість крупних м'ясокомбінатів залишається практично стабільною, так само як їх частка в загальному обсязі виробленої продукції, незважаючи на скорочення загальної кількості м'ясопереробних підприємств. Лідерами галузі м'ясопереробки ТОВ «Глобинський м'ясокомбінат», ПрАТ «Горлівський комбінат», ТОВ «Мясна фабрика «Фаворит», ТОВ «Мясокомбінат «Юбілейний», ПАТ «Мясокомбінат «Ятрань». При цьому необхідно зазначити, що значна частка з загального переліку (600 підприємств) мали власні забійні цехи, тобто були вертикально інтегровані в сектор первинної обробки сировини. При цьому лише одиниці - мали повністю вертикально інтегрований комплекс: від сільського господарства – до роздрібною мережі: ПАТ «Миронівський хлібопродукт», ПрАТ «Горлівський м'ясокомбінат», що дозволило їм тримати лідируючі позиції на ринках м'ясної продукції, оперативно реагувати на зміни споживчого попиту.

Висновки. В результаті дослідження встановлено явище скорочення розмірів ринків збуту для підприємств виробників м'яса яловичини, свинини, птиці, ковбасних виробів, що стало наслідком призупинення дії стимулюючого фактору макроекономічного характеру – низького валютного курсу та виникнення кризових явищ у фінансовому секторі, їх ескалацію на макrorівень і сферу споживання. Натомість, визначені цінові тренди на основних рівнях ланцюга формування м'ясної продукції засвідчили про концентрацію вартості в ланці м'ясопереробних підприємств, а отже їх вищий потенціал до здійснення вертикальних інтеграційних процесів в сферу сільського господарства та роздрібною мережу. З іншого боку, загальна чисельність виробників продукції м'ясопереробки та динаміка зменшення їх кількості, внаслідок скорочення ринку, дає можливість прийти до наступного висновку. Триваючі процеси укрупнення підприємств та достатньо високий рівень конкуренції найближчим часом ставить під сумнів економічну доцільність інтеграції «вниз» в галузь із низькою обіговістю коштів, значними інвестиціями в специфічні активи та терміном окупності (сільське господарство) для підприємств, що ще не є інтегрованими.

Список літературних джерел.

1. Баль-Прилипка Л.В. Моніторинг ринку ковбасних виробів України та безпечності продукції//Л. В. Баль-Прилипка // Продовольча індустрія АПК. – 2011. – №3. – С.4-7
2. Бойко В.І. Ринки м'яса: світові тенденції регіонального розвитку та виробництва//В.І. Бойко, Л.В. Мамчур// Економіка АПК. - №1. – 2011. – с.145-148.
3. Логоша Р.В. Аналіз сучасного стану експорту м'ясної продукції//Р.В. Логоша// Економіка АПК. – 2009. - №10. – С.120-124.
4. Логоша Р.В. Стан та тенденції розвитку підприємств м'ясопереробної галузі України// Р.В. Логоша// Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – №3(69). – 120-124.
5. Оносова І.А. Маркетингова діяльність підприємств на ринку м'ясопродуктів: монографія / Азарян О.М., Локтев Е.М., Оносова І.А.- Донецьк: Дон дует. 2006. – 229с.
6. Пасичний В.Н. Производство рубленых полуфабрикатов//В. Н. Пасичный // Мясное дело. – 2011. – № 9. – С.20-23
7. Пуцентейло П.Р. Концептуальні засади функціонування м'ясопродуктового під комплексу в системі АПК України// П.Р. Пуцентейло// Вісник Донецького національного університету : Серія В «Економіка і право», Вип 1., 2010, с. 133-137
8. Рудич О.О. Особливості маркетингової діяльності підприємств на ринку м'ясопродуктів// О.О. Рудич// Вісник Білоцерківського державного університету:зб. наукових праць, 2009. – Вип.63. – С. 113-117
9. Шуст О.А. Сучасний стан функціонування підприємств м'ясопереробної галузі України/ О.А. Шуст//Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – Вип. 168(2). – 2011. – с. 199-204.

References.

1. Bal-Prylypko, L.V. (2011), "Monitoring market for sausage products in Ukraine and its safety", *Prodovolcha industriya APK*, vol. 3, pp.4-7
2. Boyko, V.I. (2011), "Market for meat: world trends of rural development and production", *Ekonomika APK*, vol.1, pp.145-148.
3. Logosha, R. V. (2009), "Analiz suchasnogo stanu eksportu myasnoyi produktsiyi", *Ekonomika APK*, vol. 10, pp.120-124
4. Logosha, R.V. (2012), "State and progress of enterprises of meatprocessing industry of Ukraine trends", *Zbirnyk naukovykh prats VNAU. Seriya: Ekonomichni nauky*, vol. 3 (69), pp.134-138
5. Azaryan, O. Loktyev, Y. and Onosova, I. (2006), *Marketingova diyalnist pidpriumstv na rynku myasoproduktiv* [Marketing on the market for meat products], Don duet, Donetsk, Ukraine.
6. Pasichnyi, V.N. (2011), "Production of chopped semi-cooked products", *Myasnoye delo*, vol.9, pp. 20-23
7. Putsentylo, P. (2010), "Kontseptualni zasady funktsionuvannya myasoproduktovogo pidkompleksu v systemi APK Ukrayiny", *Visnyk Donetskogo natsionalnogo universytetu: Seriya B Ekonomika i pravo*, vol. 1, pp. 133-137.
8. Rudych, O.O. (2009), "Marketing features of enterprise functioning on the market for meat product", *Visnyk Bilotserkivskogo derzhavnogo universytetu: zbirnyk naukovykh prats*, vol. 63, pp.113-117.
9. Shust, O.A (2011), "Current state of meat processing industry enterprises functioning of Ukraine", *Naukovyi visnyk Natsionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny*, vol.168 (2), pp. 199-204.

Стаття надійшла до редакції 02.01.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"